

УДК [378:305]:37.015.3

ГЕНДЕРНА КУЛЬТУРА В ДУХОВНО-МОРАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

І.В. Калько

У статті розкрито особливості гендерної культури в духовно-моральному розвитку студентської молоді: вікові та психофізіологічні особливості сучасної студентської молоді, їхні взаємовідносини; можливості активізації самостійної роботи сучасної студентської молоді в реалізації необхідності підвищення їхньої власної гендерної культури; тенденції до особистісно орієнтованого навчання у вищій школі.

Ключові слова: гендерна культура, духовно-моральний розвиток, особистісно орієнтоване навчання.

Концепцією національного виховання студентської молоді передбачено забезпечення виховання духовності та культури студентської молоді. Глобальний простір, у який інтегрується студентська молодь, передбачає засвоєння надбань культури різних народів. Галузь освіти несе відповідальність за розуміння ментальних характеристик, за формування культури спілкування, знання принципів статевого спілкування та набуття етнопсихологічної компетентності й гендерної ідентичності.

Підкреслимо, що проблема гендерної освіти та виховання студентської молоді надзвичайно важлива й актуальна через демократичний шлях розвитку українського суспільства та побудову гендерно паритетного соціуму. У сучасному суспільстві формується новий підхід до системи освіти та виховання студентської молоді, що спричиняє пошук соціально прийнятних й оптимальних форм самореалізації особистості.

Науковцями достатньо жваво обговорюються як альтернативи подальшого розвитку освіти в цілому, так і доцільність впровадження гендерної освіти і виховання та її складової гендерної культури в структуру системи вищої освіти. Дослідники О. Біла, Л. Бут, Е. Гіденс, Т. Голованова та ін. в наукових матеріалах доводять основні переваги введення гендерного компонента у навчальні дисципліни вищої школи та визначають його вплив на особистісний розвиток

студентської молоді. Зокрема, В. Кравцем розкрито питання можливого вивчення особливостей етнокультурних знань гендерної рівності своєї нації та інших народів з урахуванням особливостей культури гендерних відносин.

Отже, актуальність проблеми й недостатня її розробленість в науковій літературі зумовили вибір теми дослідження: „Гендерна культура в духовно-моральному розвитку студентської молоді”.

Метою статті є визначення особливостей гендерної культури в духовно-моральному розвитку студентської молоді.

Загальна культура була і залишається культурою певної епохи, народу, класу. Культура (від латинського „cultura” – виховання, освіта, розвиток) – це сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини й втілюються в результатах продуктивної діяльності. Досліджуваний феномен є сферою духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості, а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування [3].

Культура характеризується змістом суспільно-історичного процесу, що впливає на формування людини як творчої, активної особи; сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених і розвинених людством в ході його історії. Реальне буття культури у неповторно індивідуальних творчих здібностях людей, що формуються і проявляються в безпосередньому і діяльному їхньому спілкуванні, утілюються в способах, засобах, знаряддях і продуктах їхньої діяльності [4, с. 121].

Кожна епоха наповнює культуру новим, тільки їй власним змістом, що відповідає потребам і завданням суспільства. Так, джерелом змісту освіти є соціальний досвід людства, закріплений в матеріальній і духовній культурі. Головним чинником, що діє при конструюванні змісту освіти, є потреби суспільства і цілі, які воно ставить перед навчанням. Зміст освіти є одним з чинників економічного і соціального прогресу суспільства і має бути орієнтований на забезпечення самовизначення особи, створення умов для її самореалізації, розвитку суспільства, зміцнення і вдосконалення правової держави. Зміст освіти має забезпечувати адекватний світовому рівень загальної і професійної культури суспільства, формувати адекватну сучасному рівню знань

картину світу, інтегрувати особистість в національну і світову культуру, націлену на вдосконалення, відтворення і розвиток кадрового потенціалу суспільства [6, с. 266].

Які б визначення культури не містилися в наукових джерелах, вони всі невідмінно мають вказівку на людину і її діяльність як на необхідні і найважливіші фактори виникнення культури. За всім різноманіттям визначень культури чітко проступають дві змістові домінанти: 1) безпосередня життєва взаємодія людини з дійсністю, суспільно й історично детерміноване відбиття форм і способів цієї взаємодії у внутрішньому світі людини, її відносинах, переконаннях, звичках і поведінці; 2) узагальнені відбиття дійсності у вигляді знань про неї, методах її пізнання, наукових теорій і художніх образів.

Фундаментальною властивістю культури є те, що вона виступає механізмом, який створений для спадкування і передачі соціальних сил від одного покоління іншому, й здійснює обмін діяльністю, передачу від одного суб'єкта іншому „сутнісних сил”. Діяльність як спосіб розвитку культури містить у собі насамперед культуротворчу активність, у ході якої створюються й перетворюються цінності культури. Але не будь-яка людська діяльність розвиває й узагальнює культуру, а тільки та, в результаті якої створюються нові зразки й цінності матеріального і духовного життя, у результаті чого розвивається й змінюється сама людина [7].

Традиційно категорії чоловічого і жіночого в культурі уявлялись не як протилежні, а як повністю взаємовиключні, зауважується в роботі Н. Маслюк. За ними закріплено строго визначене місце в ієрархічній системі соціальних відносин. Таке уявлення чоловічого і жіночого створило символічну систему, в якій стать пов'язана з культурним змістом цієї системи відповідно до її соціальних установок та ієрархій. І хоча в кожній культурі значення варіюються, гендерна система і політичні та економічні фактори в суспільстві завжди взаємопов'язані. В цьому плані культурне конструювання статі в гендер, а також асиметрія, що характеризує гендерні системи в різних культурах, можуть розумітися як системи, тісно пов'язані з організацією соціальної нерівності. Гендер являє собою соціокультурний конструкт і саме в такій інтерпретації включено в систему соціальної стратифікації, оскільки можливо й необхідно виокремити два тісно пов'язаних між собою рівня його прояву: структурний рівень гендера, під яким

розуміється соціальний статус, що визначає нерівні можливості в освіті, професійній діяльності, доступу до влади, сексуальності, сімейної ролі та репродуктивної поведінки; культурно-символічний рівень гендера (що є фундаментом для побудови й закріплення структурного рівня гендера), під яким розуміються елементи культурно-символічних рядів (інь – янь, стихійне – логічно впорядковане, ірраціоналізм – раціоналізм, експресіонізм – реалізм, містицизм – позитивізм тощо) у вигляді бінарно-амбівалентних культурних архетипів „чоловік – жінка” та „стать – рід” [2].

На сучасному етапі розвитку суспільства „гендерна культура” є складовою загальної культури. В наукових матеріалах П. Терзі правомірно виділено гендерну культуру як особливий вид культури, властиву суспільству загалом й конкретній людині як суб’єктові суспільних відносин зокрема. При цьому очевидно, що в якості особливого соціального явища, гендерна культура виявляється як певна сукупність матеріальних і духовних багатств, цінностей і змістів, норм і традицій, знакових систем, яка використовується суспільством для закріплення, збереження й передачі надбань накопиченого соціального досвіду, забезпечення комунікації і регуляції соціальної поведінки його членів як представників певної соціальної статі – жіночої й чоловічої. Гендерна культура – це індивідуальна характеристика особистості як особливий спосіб оформлення нею своєї життєдіяльності, зумовлений прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здатностей як представника певної соціальної статі, що виявляється через комплекс відповідних інтелектуальних, ціннісно-змістових і поведінкових характеристик, заснованих на знанні основ гендерної теорії, розвитку духовних потреб, інтересів і смаків, що визначають вибір адекватної стратегії гендерної ідентичності, засвоєнні цінностей, норм і правил статево-рольової поведінки в соціальній, професійній і побутовій сферах життєдіяльності, що відповідає принципам гендерної рівності та демократії [7, с. 35].

Гендерна культура, як похідна від культури взагалі виявляє, яким чином культурна традиція відбивається в специфічній галузі взаємодії статей. У культурі інтегруються матеріальні й духовні цінності, які зберігаються, нарощуються в процесі їхнього засвоєння і передаються майбутнім поколінням. Основною функцією культури є процес продукування цінностей. Тому гендерна культура розглядається як

система відносин і одночасно процес виробництва й відтворення складових її елементів у ряді поколінь, які змінюють одне одного. Спільними у трактуваннях феномена „гендерна культура” є динаміка, постійний розвиток та збагачення історією змісту і форм, це явище, що чутливо реагує на зміни в реаліях навколишнього світу.

Поняття гендерної культури набуває надзвичайно важливого значення в контексті обґрунтування культурологічного змісту вищої освіти, тому що залучення до цінностей гендерної культури становить сутність процесу освіти. Основу формування гендерної культури студентської молоді становлять: усвідомлення особою власної статі й позитивне до неї ставлення; усвідомлення фізіологічних, анатомічних і психологічних характеристик і особливостей своєї статі; усвідомлення специфіки протилежної статі і позитивне до неї ставлення; визначення й усвідомлення сфери соціальної активності, адекватної змісту й специфіці статі з метою реалізації її потенціалу [5, с. 21].

Одним із найважливіших засобів формування гендерної культури дослідники визначають використання ціннісних систем та моральних ідеалів суспільства, оскільки в сучасній соціокультурній ситуації існують протиріччя між системами цінностей різних суспільств, культур та епох, обумовлених процесом глобалізації традиційних систем [1; 7].

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема формування гендерної культури студентів може бути вирішена в контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти. Разом з тим варто зазначити, що розвиток світової цивілізації в XXI сторіччі обумовлений складним і діалектично протирічним процесом глобалізації, який проявляється не лише в тенденціях до об’єднання, але й у трансформації культурних стереотипів мужності та жіночності, що призводить до порушення соціалізації чоловіків і жінок та, як наслідок, до соціальної дезадаптації. В цьому контексті виникає необхідність формування уявлень про взаємодію з представниками протилежної статі. Однак спеціально організований виховний процес освітніх установ, основною метою якого є розкриття й розвиток індивідуальних здатностей людини, орієнтований на виховання „дитини”, „учня”, „підлітка”, „студента”, практично не звертає увагу на те, що ці люди різної статі.

Таким чином, теоретичний аналіз сутності, змісту та особливостей гендерної культури щодо духовно-морального розвитку студентської молоді дозволяє зробити нам висновки узагальнюючого характеру.

Відбір змісту гендерної культури сучасної студентської молоді має зумовлюватися спрямуванням спеціально-організованого процесу в напрямку демократизації, гуманізації, гуманітаризації, диференціації та індивідуалізації (ознайомлення сучасної студентської молоді з нормами, цінностями та правилами міжстатевого спілкування, вільними від патріархатних гендерних стереотипів; розкриття соціально-психологічних та психофізіологічних особливостей жіночої та чоловічої статі, особливостей їхньої поведінки). Специфіка гендерної культури сучасної студентської молоді щодо духовно-морального розвитку особистості полягає у вікових та психофізіологічних особливостях сучасної студентської молоді, їхніх взаємовідносинах; можливості активізації самостійної роботи сучасної студентської молоді в реалізації необхідності підвищення їхньої власної гендерної культури; тенденції до особистісно орієнтованого навчання у вищій школі.

Отже, визначивши особливості гендерної культури щодо духовно-морального розвитку студентської молоді, ми маємо нагоду здійснити аналіз реальної практики гендерної культури сучасної студентської молоді в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Література

1. Болотська О. А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Оксана Анатоліївна Болотська. – Луганськ, 2008. – 221 с.
2. Гендер : реалії та перспективи в українському суспільстві / мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 11 – 13 грудня 2003 р.) / Лемківський К. М. (відп. ред.) – К. : ПЦ Фоліант, 2003. – 300 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Краткий педагогический словарь пропагандиста / под. ред. М. И. Кондакова, А. С. Вишнякова; сост. : М. Н. Колмакова, В. С. Суров. – 2-е изд., доп. и дораб. – М. : Политиздат, 1988. – 367с.
5. Маркова Н. В. Педагогічні засади діяльності соціального педагога з формування гендерної культури старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Наталія Володимирівна Маркова. – Луганськ., 2010. – 208 с.
6. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол. М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М. : Большая российская энциклопедия, 2003. – 528 с.

7. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Пилип Пилипович Терзі. – Одеса, 2007. – 236 с.

In the article the features of gender culture are exposed in spiritual and moral development of student youth: age-old features of modern student youth, their mutual relations; possibilities of activation of independent work of modern student youth in realization of necessity of increase of their own gender culture; tendencies of personality-oriented studies at higher school.

Keywords: *gender culture, spiritual and moral development, personality-oriented education.*

В статье раскрыты особенности гендерной культуры в духовно-моральном развитии студенческой молодежи. К ним относятся: возраст и психофизиологические особенности современной студенческой молодежи, их взаимоотношения; возможности активизации самостоятельной работы современной студенческой молодежи в реализации необходимости повышения их собственной гендерной культуры; тенденции к личностноориентированному обучению в высшей школе.

Ключевые слова: *гендерная культура, духовно-моральное развитие, личностноориентированная обучение.*

Калько І.В. – старший викладачкафедри філософії і соціальних наукДЗ „Луганський державний медичний університет” (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.М. Алфімов